

АНАЛІЗ БІДНОСТІ КРАЇН СВІТУ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО МЕТОДУ

Анотація. Проведено кластерний аналіз бідності, запропоновано групування країн світу за рівнем бідності та охарактеризовано дані групи держав.

Аннотация. Проведен кластерный анализ бедности, предложена группировка стран мира по уровню бедности и охарактеризованы данные группы стран.

Annotation. The article considers the cluster analysis of poverty. Grouping countries by the level of poverty was suggested and the main characteristics of these groups were revealed.

Ключові слова: бідність, кластерний метод, багатомірний індекс бідності.

На сучасному етапі розвитку проблема бідності набула глобального характеру і властива як багатим індустріальним країнам, так і тим, що розвиваються, та країнам з транзитивною економікою, хоча й проявляється неоднаково. Так, наприклад, на відміну від розвинутих країн і країн з транзитивною економікою, у найбідніших країнах більшість населення неписьменне, живе фактично в антисанітарних умовах. Тому порівняти та класифікувати країни за рівнем бідності дуже складно, оскільки більшість характеристик, що відображають бідність у різних країнах, неможливо співставити. Це зумовлює актуальність застосування новітніх методів економіко-математичного моделювання до аналізу даної проблеми.

Основи вивчення явища бідності закладені у працях таких визначних вчених, як А. Сміт, Т. Мальтус, Д. Рікардо, Ж. Прудон, Г. Спенсер, К. Маркс, С. Раунтрі, Ч. Бут. В Україні останнім часом надається значна увага проблемам бідності як політиками, так і вченими. Серед вітчизняних науковців, у працях яких висвітлено проблематику бідності, варто відзначити Г. Голеусову, Е. Лібанову, В. Мандибуру, В. Новікову, В. Онікієнко, Ю. Саєнко, Л. Черенко, О. Чернегу та ін. Ними вивчається широке коло аспектів бідності, проте й досі залишається недостатньо вивченим спосіб об'єднання та приведення до спільної розмірності рівнів бідності різних країн.

З огляду на це, метою даного дослідження є застосування кластерного методу аналізу до порівняння та групування країн за рівнем бідності.

У різних країнах розроблено свою національну методіку підрахунку відносного підходу, при якому прожитковий мінімум встановлюється статистично та прирівнюється до частки середнього доходу населення (або частки медіанного доходу), яка відрізняється від інших країн. Зокрема, у країнах Заходу (Великобританії, Німеччині) та у США, в яких переважає високий рівень доходів, прожитковий мінімум становить 40 % медіанного доходу. У країнах з нижчим рівнем життя (Італія, Греція, Іспанія), ніж у попередніх державах, він становить 50 %, а у таких державах, як Ірландія й Португалія – 60 % [1, с. 90–93; 2, с. 181; 3, с. 85]. Саме відносний показник більшою мірою використовують для оцінювання бідності в більшості країн, оскільки він є універсальнішим та відповідає міжнародній методиці оцінювання кількості бідного населення.

У документах ООН бідність розглядається з точки зору низької якості життя, саме такий підхід зазначено у Цілях Розвитку Тисячоліття [4]. Загострення бідності у світі за міжнародними оцінками свідчить про те, що кожна друга людина у світі є відносно бідною, а кожна п'ята є абсолютно бідною (ті особи, добове споживання яких за міжнародними стандартами менше 1,25 дол. США). Показники рівня бідності ООН є одновимірними (тобто на основі одного показника), використання яких не дає можливості реально оцінити стан бідності у країні та світі [5].

Подолати такий суттєвий недолік можна за допомогою застосування економіко-математичних методів аналізу, зокрема кластерного аналізу. Кластерний аналіз бідності із застосуванням декількох співвимірних показників дає можливість виявити подібні ознаки бідності, полегшує виділити групи подібних країн, дослідити їх особливості та побудувати для кожної групи окрему модель. Кластерний аналіз – це сукупність методів, що дозволяють класифікувати багатомірні спостереження, утворювати групи подібних між собою країн, які називають кластерами.

Автором була проведена класифікація країн світу (для аналізу було використано інформацію 82 країн світу на підставі наявної інформації про бідність за всіма відібраними показниками) на основі багатомірного статистичного методу – кластерного аналізу.

Аналіз здійснено за трьома показниками рівня бідності (індекс Джині, індекс багатомірної бідності населення, національний рівень бідності, узято середнє значення за 2005 – 2010 рр. [6]) з використанням методів попарної середньої та Уорда (за допомогою програми статистика і на базі теорії кластерного аналізу). Розподіл країн світу на кластери має доволі чіткі контури та формує переважно три основні кластери.

Результати дослідження свідчать, що середнє значення показників бідності у сформованих групах суттєво відрізняються один від одного за рівнем бідності: 1 кластер представлений групою країн з найнижчим рівнем бідності та високим потенціалом розвитку; 2 кластер – країнами з середнім рівнем бідності, що мають невисокі результати економічної діяльності; 3 кластер – країнами, які мають високий рівень бідності, склад цього кластера не є однорідним.

Сформовані групи країн за кластерами наведено в таблиці.

Таблиця

Кластер	Країни
I	Нікарагуа, Алжир, В'єтнам, Домініканська Респ., Чилі, Венесуела, Індонезія, Китай, Коста-Ріка, Аргентина, Марокко, Мексика, Канада, Франція, Нідерланди, Фінляндія, Люксембург, Сполучене Королівство, Австралія, Німеччина, Швеція, Словенія, Чехія, Угорщина, Польща, Естонія, Румунія, США, Тринідад і Тобаго, Таїланд, Парагвай, Туреччина, Малайзія, Шрі-Ланка, Ямайка
II	Бенін, Буркіна-Фасо, Бурунді, Єгипет, Гана, Індія, Камбоджа, Лаос, Мавританія, Непал, Норвегія, Йорданія, Молдова, Філіппіни, Словаччина, Ємен, Болгарія, Монголія, Російська Федерація, Україна, Казахстан, Бангладеш, Киргизстан, Танзанія, Пакистан, Сенегал, Ефіопія
III	Бразилія, Болівія, Гватемала, Малаві, Колумбія, Гамбія, Замбія, Зімбабве, Камерун, Кенія, Гаїті, Мадагаскар, Малі, Мозамбік, Нігер, Панама, Перу, Сальвадор, Гондурас, Еквадор

Склад першого кластера не є однорідним: до нього відносяться як високорозвинені країни, так і країни з середнім рівнем розвитку, проте їх об'єднує високий потенціал. Соціальна політика у цих країнах достатньо успішно виконує завдання подолання бідності та підвищення рівня життя населення. Ці країни мають вищий рівень життя порівняно з іншими кластерами, тому основною метою державної соціальної політики є підтримання існуючої ситуації та подальше її покращення. Проте у деяких країнах все одно спостерігаються суттєві проблеми. Наприклад, у таких країнах, як Тринідад і Тобаго, рівень бідності є ще достатньо високим, проте ця країна характеризується високим індексом розвитку людського потенціалу. У цілому даний кластер можна охарактеризувати як позитивний, оскільки рівень бідності у цих країнах є порівняно невисоким.

Другий кластер, до складу якого входить Україна, характеризується невисоким рівнем економічної ефективності, тому у зв'язку з цим рівень бідності тут вищий за попередню групу країн. Потенціал у цих країн середній, а державна політика є недостатньо ефективною. Для успішного подолання бідності необхідні загальні передумови: високий рівень зайнятості, економічне зростання, наявність нормально функціонуючих фінансових ринків та інститутів, стабільні і демократичні політичні структури управління, завдяки чому можливий перерозподіл доходів однієї частини суспільства на користь іншої. Стратегія сфокусована на інтересах людини та передбачає забезпечення широкої участі всіх зацікавлених осіб та інститутів у процесі її розробки, реалізації та моніторингу. Для всіх країн, що входять до складу другого кластера, потрібно звернути увагу на те, що підвищення рівня життя формується не тільки за рахунок підвищення доходів і зростання споживання, але і за рахунок якісної складової життя – системи освіти, охорони здоров'я, системи соціального захисту, екологічного та інформаційного середовища.

Третій кластер включає країни з найнижчим рівнем розвитку економіки, і як наслідок – високим рівнем бідності. До цього кластера входять країни, що розвиваються, які відзначаються найвищим рівнем захворюваності населення, найнижчими показниками зайнятості, споживання, освіченості, якості життя населення. Ці країни потребують інтенсивної державної соціальної політики, руйнації старих соціальних інститутів та повної їх заміни на нові. Країни, що входять до третього кластера, мають низький потенціал розвитку та в цілому можуть бути охарактеризовані як такі, що перебувають у стані занепаду.

Таким чином, у межах дослідження застосовувався кластерний аналіз, за допомогою якого було виявлено спільні риси характеру бідності різних країн. На основі кластерного аналізу запропонована класифікація країн світу за рівнем та якістю життя, держави були згруповані у три кластери, що відрізняються рівнем бідності та перспективністю розвитку. Таким чином, результати цього дослідження мають важливу як теоретичну, так і практичну значимість для вдосконалення концепції бідності.

Наук. керівн. Крюкова О. М.

Література: 1. Стожок О. З. Методологічні підходи до оцінки бідності населення та формування її показників / О. З. Стожок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 90–93. 2. Опалько В. В. Показники вимірювання бідності у постсоціалістичних країнах / В. В. Опалько // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 12. – С. 179–185. 3. Порфененко М. Бедность в мире: подходы к измерению / М. Порфененко // Международная экономика. – 2005. – № 3. – С. 81–93. 4. Доклад о развитии человека 2006. Что кроется за нехваткой воды: Власть, бедность и глобальный кризис водных ресурсов / пер. с англ. – М. : Весь мир, 2006. – 440 с. 5. International Monetary Fund [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.imf.org>. 6. Доклад о развитии человека 2010: реальное богатство народов: пути к развитию человека [Электронный ресурс] пер. с англ. ; ПРООН. – М. : Весь мир, 2010. – 244 с. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/development/hdr/2010>.